Tematik İnceleme 01

Gazetecilik ve insan hakları savunuculuğuyla bağlantılı özgürlükten yoksun bırakma

Sunan Kuruluş

Security Studies and Rule of Law Association
(SRL Swiss)

Security Studies and Rule of Law Association (SRL Swiss), İsviçre Medeni Kanunu'nun 60–79. maddeleri uyarınca kurulmuş, Cenevre merkezli, kâr amacı gütmeyen ve siyasi nitelik taşımayan bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek; insan haklarının korunması, hukukun üstünlüğü ilkelerinin güçlendirilmesi ve güvenlik politikalarının temel haklarla uyumunun değerlendirilmesi alanlarında faaliyet göstermektedir.

3 Kasım 2026

Security Studies and Rule of Law Association, 15 rue des Savoises, 1205 Genève, Switzerland

Web sitesi: www.srlswiss.com • E-posta: info@srlswiss.com

Giriş

Gazeteciler, kamuoyundan saklanan bilgileri ortaya çıkarır. İnsan hakları savunucuları ise ihlalleri belgeler, mağdurların sesini duyurur ve sorumluların hesap vermesi için çalışır. Bu faaliyetler, kamu gücünü kullananların kararlarını sorgulamaya açar. Gazetecilerin ve savunucuların özgürlüklerinden yoksun bırakılması, onların çalışmalarına ve hayatlarına doğrudan müdahale ederken toplumun bilgiye ulaşmasını da etkiler.

SRL Swiss, haftalık insan hakları izlemesini her ay belirli bir hak sorununu ayrıntılı ele alan tematik incelemelerle tamamlıyor. Bu çalışmaların amacı, farklı yerlerde yaşanan olayları bir arada okuyarak ihlallerin nasıl ortaya çıktığını anlatmak, kullanılan yöntemleri görünür kılmak ve kuruluşun insan hakları tutumunu ortaya koymaktır.

Bu ilk incelemenin konusu, gazetecilik ve insan hakları savunuculuğuyla bağlantılı özgürlükten yoksun bırakmadır. Mısır'da bir haber doğrulama platformunun çalışanlarının gözaltına alınmasından Türkiye'de kamu yararına haber yapan gazetecilerin yargılanmasına, Amerika Birleşik Devletleri'nde protestoyu izleyen bir gazetecinin göçmenlik gözetimine alınmasına kadar dokuz dosya ele alınıyor. Avrupa'dan örnekler ve insan hakları savunucularına ilişkin davalar da bu tartışmanın parçasını oluşturuyor.

Her olayda kişinin ne yaptığı, hangi suçlamayla karşılaştığı ve özgürlüğünü kısıtlayan kararın neye dayandığı anlatılıyor. Mahkeme kararları ve diğer kaynaklar bu olayların ardından ele alınıyor. Metin boyunca gazetecilik ve savunuculuk faaliyetlerinin ceza süreçlerinde nasıl kullanıldığı sorusu izleniyor.

SRL Swiss, gazetecilerin ve hak savunucularının siyasal amaçlarla susturulmasına karşıdır. Bu incelemeyle onların yaşadıklarını görünür kılıyor ve haklarını savunuyoruz. Dosyalardan çıkan ortak bulgulara ve kuruluşumuzun değerlendirmesine sonuç bölümünde yer veriyoruz.

İncelemenin kapsamı

İncelemede, gazetecilik veya hak savunuculuğuyla bağlantısı kaynaklarda açıklanan dokuz dosya yer alıyor. Seçim, farklı ülkelerde benzer baskıların hangi yollarla uygulandığını anlatmaya dayanıyor. Bazı olaylarda yayımlanan bir haber, bazılarında belgeye erişim veya kaynakla görüşme, diğerlerinde ise sivil toplum faaliyeti suçlamaların merkezinde bulunuyor.

Olaylar aynı hukuki yoldan gelişmiyor. Gözaltından tutukluluğa, iade sürecinden göçmenlik gözetimine kadar farklı özgürlük kısıtlamaları söz konusu. Bu nedenle her dosyanın kendi geçmişi ve kararları açıklandı. Mahkeme kararları, BM görüşleri ve sivil toplum kuruluşlarının aktardığı bilgiler kaynakları belirtilerek kullanıldı.

Mısır'da bir haber merkezinin gözaltına alınması

Matsadaash, Mısır'da kamuoyuna yansıyan haberleri ve resmî açıklamaları doğrulayan bağımsız bir platform. Platformun altı çalışanı 28–29 Eylül 2026'da gözaltına alındı. Haber üretmek için bir araya gelen ekip, bu kez örgüte katılma, finansman sağlama ve yanlış

haber yayma suçlamalarıyla karşı karşıya kaldı. [1, 12–14] Bir haber merkezinin çalışanlarının birlikte gözaltına alınması, başka gazetecilerin ve haber kaynaklarının da benzer bir yaptırımdan çekinmesine yol açabilir. Schauer ve Kendrick'in tartıştığı caydırıcı etki, ceza tehdidinin insanların açıklamak istedikleri bilgiden vazgeçmelerine kadar uzanabilmesini ifade ediyor. [24–25]

EIPR'nin 4 Ekim açıklaması, Muhammed Eşref Ebu Umeyra hakkında 15 günlük tutuklama kararı verildiğini bildiriyor. Ertesi gün diğer gazetecilerin sorgularına ilişkin bilgiler yayımlandı. 13 Ekim'de ise altı kişinin tutukluluğu 15 gün daha uzatıldı. Bu açıklamalar, bütün gazeteciler için aynı ilk tutuklama tarihini vermiyor. [1, 13–14]

Savcılığın açıklamasında, EIPR'nin aktardığı biçimiyle, devlet kurumlarının eksikliklerini öne çıkaran yayınlar, yabancı para cinsinden ödemeler ve çalışanların çevrimiçi haberleşmesi yer aldı. EIPR bunların haber merkezinin günlük işi olduğunu belirtti. Kuruma göre ödemeler gazetecilerin ücretleriydi, yazışmalar ise işlerini yürütmek içindi. EIPR ayrıca sorgularda yanlış olduğu ileri sürülen belirli bir haber gösterilmediğini bildirdi. [12]

Gazetecilerden bazıları kötü muamele gördüklerini ve kameraya zorla ifade verdiklerini anlattı. Savcılık ise görünür yaralanma saptanmadığını ve üç kişinin adli tıbba sevk edildiğini açıkladı. Bu bilgiler EIPR'nin savcılık açıklamasına verdiği yanıtta yer alıyor. Savcılığın özgün açıklamasının tam metnine bu çalışma kapsamında ulaşılamadı. [12–14]

Türkiye'de Cumhuriyet gazetesi

Cumhuriyet çalışanları ve yöneticileri hakkındaki suçlamalarda gazetenin haberleri ve yayın çizgisi kullanıldı. AİHM, bu faaliyetlerin örgüte yardım suçlaması bakımından tutuklamayı haklı kılan makul şüphe oluşturmadığına karar verdi. İfade özgürlüğü incelemesi sekiz başvurucuyu kapsıyordu. Bu dosyada sorun, kamuoyuna sunulan haberlerin gazetecileri cezaevinde tutmanın gerekçesine dönüşmesiydi. [4] Bilge Yesil, Türkiye'de medya üzerindeki baskıyı devlet, medya sahipliği ve yargı süreçleri arasındaki ilişkilerle açıklıyor. Cumhuriyet'te yayın çizgisinin, Baransu'da belge edinme ve haberleştirmenin ceza dosyalarına girmesi, bu tartışmanın raporda ele alınan somut yönünü oluşturuyor. [26]

Kırgızistan'da araştırmacı gazeteciler

Kırgızistan'da bağımsız medya çalışanlarının yayınları, kitlesel karışıklık çağrısı yapıldığı iddiasıyla ceza soruşturmasına konu oldu. BM Keyfî Alıkoyma Çalışma Grubunun 57/2024 sayılı görüşü, aynı soruşturmada bazı gazetecilerin cezaevinde tutulduğunu, bazılarının ise ev hapsine geçirildiğini anlatıyor. Böylece gazeteciler, işlerini sürdürmelerini doğrudan etkileyen farklı özgürlük kısıtlamalarıyla karşılaştı. [5]

Mehmet Baransu ve kamu yararına habercilik

Mehmet Baransu'nun ceza süreçleri birden fazla dosyadan oluşuyor. Mart 2015'teki tutuklama, Balyoz belgeleriyle bağlantılıydı. Mersin'deki GDO yargılaması ise ithal çeltik ve

kamu sağlığıyla ilgili haberler etrafında gelişti. Bu iki süreç, gazetecinin bilgiye ulaşması ve elde ettiği belgeleri haberleştirmesi bakımından aynı temel tartışmaya açılıyor. [2–3, 15]

İstanbul 5. Sulh Ceza Hâkimliği, 2 Mart 2015'te Baransu'yu gizli bilgileri temin etme ve belgelere ilişkin diğer suçlamalarla tutukladı. Hâkimlik örgüt kurma bakımından kuvvetli şüphe görmedi. Bilgileri açıklama suçlamasına ilişkin talebi ise basın mevzuatındaki süre nedeniyle reddetti. AYM, 17 Mayıs 2016'da tutuklama ve bununla bağlantılı ifade özgürlüğü şikâyetlerinde ihlal bulmadı. Bu, ulusal mahkemenin değerlendirmesidir. [15]

Mersin GDO dosyası, halkın tükettiği ürünler hakkındaki bilgiye ulaşma hakkıyla doğrudan ilgili. Mersin 2. Ağır Ceza Mahkemesi Baransu'ya örgüt üyeliğinden 13 yıl 6 ay, gizliliği ihlalden 2 yıl ve açıklanması yasak bilgileri açıklamaktan 4 yıl hapis cezası verdi. Bu cezalar ilk derece mahkemesinin ayrı suçlar için verdiği hükümlerdir. [27]

SRL Swiss olarak Baransu'ya yapılan haksızlığı kabul etmiyoruz. Kamu sağlığına ilişkin bilgileri haberleştiren bir gazetecinin, belge edinmesi ve kamuoyunu bilgilendirmesi nedeniyle cezalandırılmasına karşı çıkıyoruz. Bu baskı, haberi hazırlayan kişinin yanı sıra o haberi öğrenme hakkına sahip toplumu da etkiliyor.

Julian Assange ve gizli belgelerin yayımlanması

WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange'ın dosyası da gizli belgelerin elde edilmesi ve kamuya açıklanmasıyla ilgili. Ancak cezaevinde bulunduğu süre boyunca tutulmasının hukuki nedeni değişti. Birleşik Krallık'ta teslim olmama suçundan 1 Mayıs 2019'da 50 hafta hapis cezası aldı. ABD'ye iade talebi nedeniyle tutulması ayrı bir süreçti. [16–17]

Assange 2024'te ABD'de gizli savunma bilgilerinin edinilmesi ve açıklanmasına ilişkin komplo suçlamasını kabul etti. Belmarsh'ta iade beklerken geçirdiği süre cezaya sayıldı. Baransu ve Assange dosyaları, gazetecinin gizli bir belgeye erişmesinin ceza sürecinde nasıl ele alındığını gösteriyor. Suçlamalar ve verilen kararlar ise kendi dosyalarına özgü. [6, 16–17]

Protestoyu izlerken gözaltına alınmak

Mario Guevara, ABD'de İspanyolca yayın yapan ve göçmenlik konularını izleyen bir gazeteci. 14 Haziran 2025'te Atlanta yakınlarındaki bir protestoyu canlı yayınlarken gözaltına alındı. Yerel suçlamalar düşürüldü, fakat özgürlüğüne kavuşamadı. Bu kez federal göçmenlik makamlarının gözetiminde tutuldu ve 3 Ekim'de El Salvador'a sınır dışı edildi. CPJ bu süreci gazeteciliğe karşı misilleme olarak değerlendirdi. [7]

Finlandiyalı foto muhabiri Markus Pentikäinen de bir gösteriyi izlerken gözaltına alındı. Polisin dağılma emrinden sonra alanda kaldığı için yaklaşık 17,5 saat tutuldu. AİHM, olayın koşullarını ve kamu düzeni gerekçesini inceledi, ifade özgürlüğü ihlali bulmadı. [8]

Bu iki olay aynı noktadan, sahada haber takibinden başladı. Guevara'nın özgürlük kısıtlaması daha sonra göçmenlik süreci içinde devam etti. Pentikäinen'in dosyasında ise kısa süreli polis gözetimi ve gösteri alanındaki müdahale değerlendirildi. Olayların nasıl geliştiği, gazetecinin yaşadığını anlamak için suçlamanın adı kadar önemli. [7–8]

İnsan hakları savunucularının susturulması

Osman Kavala'nın sivil toplum çalışmaları ve Gezi protestolarıyla bağlantılı faaliyetleri ağır ceza suçlamalarına konu oldu. AİHM, 2019'da ilk ve devam eden tutukluluğunun makul şüpheye dayanmadığını ve onu susturma amacı taşıdığını belirledi. 2022'deki karar, Türkiye'nin bu hükme uyma yükümlülüğünü yerine getirmediğini ortaya koydu. [18–19]

2026 tarihli Kavala No. 2 kararı, sonraki tutukluluğu ve mahkûmiyeti ele aldı. Büyük Daire, sürecin baskın amacının Kavala'yı Gezi'deki rolü ve savunucu olarak açıkladığı görüşler nedeniyle cezalandırmak ve susturmak olduğunu tespit etti. SRL Swiss, insan hakları çalışmalarının bu şekilde hedef alınmasını kınıyor. [9]

Azerbaycanlı insan hakları savunucusu Rasul Jafarov ise sivil toplum faaliyetlerinin mali ve idari işlemleriyle ilgili suçlamalarla tutuklandı. AİHM, gösterilen olguların makul şüphe oluşturmadığına karar verdi. Mahkeme ayrıca insan hakları çalışmalarından dolayı susturulmak ve cezalandırılmak istendiğini tespit etti. Kavala ve Jafarov'un yaşadıkları, savunuculuk faaliyetinin ceza süreçleriyle bastırılmasının somut örnekleri. [10]

Gazeteciliği koruyan haklar

Gazetecilik, bilgiye ulaşmayı, kaynaklarla görüşmeyi ve kamuoyunu ilgilendiren konuları yayımlamayı kapsıyor. Goodwin kararında AİHM, kaynakların korunmasının basının işlevi açısından önemini açıkladı. Ahmet Hüsrev Altan kararında ise yazılar ve televizyon açıklamalarıyla bağlantılı tutuklama bakımından kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ihlalleri buldu. [20–21]

BM İnsan Hakları Komitesinin 34 No.lu Genel Yorumu ifade özgürlüğünü, 35 No.lu Genel Yorumu ise keyfî alıkoyma yasağını açıklıyor. Avrupa Konseyinin gazetecilerin korunmasına ilişkin 2016 tarihli tavsiyesi de gazetecileri hedef alan baskılara karşı güvenceleri ele alıyor. Bu metinlerin ortak önemi, kamu yararına haber verme faaliyetinin korunması ve özgürlüğe müdahalenin somut gerekçeye dayanmasıdır. [11, 22–23]

Sonuç

Dosyalar, ceza soruşturmalarının ve özgürlük kısıtlamalarının gazetecileri ve hak savunucularını susturmak için nasıl kullanılabildiğini ortaya koyuyor. Kavala ve Jafarov kararlarında susturma amacı yargı kararıyla ortaya kondu. Cumhuriyet kararında AİHM, gazetecilik faaliyetinin tutuklamayı haklı kılan bir suç şüphesi oluşturmadığını saptadı. Bu kararlar, basın ve sivil toplum üzerinde baskı kurulmasının toplumun bilgi alma ve kamu gücünü denetleme hakkına etkisini görünür kılıyor.

Bu baskının sonuçları her dosyada aynı biçimde ortaya çıkmıyor. Bir haber merkezinin çalışması kesintiye uğruyor, bir gazeteci yıllarını cezaevinde geçiriyor veya bir savunucunun faaliyetleri suçlama konusu oluyor. Toplum açısından ortak kayıp, kamu yararına bilgilerin ortaya çıkarılmasının ve hak ihlallerine itiraz edilmesinin zorlaşmasıdır.

SRL Swiss değerlendirmesi

SRL Swiss olarak gazetecilerin ve insan hakları savunucularının siyasal amaçlarla zulme maruz bırakılmasını kabul etmiyoruz. Haber yayımlayan, kamu makamlarını eleştiren veya hak ihlallerini belgeleyen insanları susturmak için ceza soruşturması, tutuklama ve hapis cezası kullanılmasını açıkça kınıyoruz. Bu uygulamalar, hedef alınan kişilerin özgürlüğünü ellerinden alırken toplumun haber alma ve kamu gücünü denetleme imkânını da daraltıyor.

Mehmet Baransu'ya yapılan haksızlığı kabul etmiyoruz. Kamu yararına haberciliğin cezalandırılmasına karşı çıkıyoruz. Bu tutumumuz, bütün gazetecilerin ve hak savunucularının özgürlüğünü, kaynakların korunmasını ve toplumun bilgiye ulaşma hakkını savunmamızın bir parçasıdır.

AİHM, Kavala ve Jafarov dosyalarında insan hakları savunucularını susturma amacı tespit etti. Cumhuriyet dosyasında tutuklamaların makul şüpheye dayanmadığına hükmetti. Matsadaash dosyasında EIPR'nin aktardığı sorguda haberler ve editoryal tercihler suçlamalara dayanak yapıldı. SRL Swiss olarak gazeteciliğin bu şekilde suç konusu yapılmasına karşı çıkıyoruz.

Kaynakça

[1] EIPR · Matsadaash tutukluluk uzatması · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://reglibegy.eipr.org/en/press/2026/10/state-security-prosecution-extends-matsadaash-journalists%E2%80%99-detention-15-days-without

[2] SRL Swiss · Mersin GDO soruşturmaları · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://srlswiss.com/tr/mersin-gmo-investigations-political-interference-public-health-and-the-right-to-a-fair-trial-tr/

[3] CPJ · Mehmet Baransu · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://cpj.org/data/people/mehmet-baransu/

[4] AİHM, Sabuncu ve Diğerleri / Türkiye, 23199/17, 10 Kasım 2020, §§ 20–21 ve 49, m. 5 § 1 ve m. 10 incelemesi · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-206212

[5] BM · Kırgızistan, WGAD 57/2024 · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://digitallibrary.un.org/record/4082165

[6] ABD Adalet Bakanlığı · Assange suç kabul anlaşması · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://www.justice.gov/usdoj-media/opa/media/1358636/dl?inline=

[7] CPJ · Mario Guevara · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://cpj.org/data/people/mario-guevara/

[8] AİHM · Pentikäinen · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-158279

[9] AİHM Büyük Daire, Kavala / Türkiye (No. 2), 2170/24, 25 Ağustos 2026, §§ 254–257 ve devamı · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-252214

[10] AİHM · Rasul Jafarov · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161416

[11] BM · 35 No.lu Genel Yorum · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://docs.un.org/CCPR/C/GC/35

[12] EIPR, Savcılık açıklamasına yanıt, 7 Ekim 2026, bent 1–8 · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://smtp.eipr.org/en/press/2026/10/eipr-statement-response-public-prosecution-statement-detention-matsadaash%E2%80%99s-entire

[13] EIPR, Ebu Umeyra hakkında 15 günlük karar, 4 Ekim 2026 · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://smtp.eipr.org/en/press/2026/10/matsadaash-journalist-mohamed-ashraf-abu-emeira-detained-15-days-after-10-hour

[14] EIPR, Gazetecilerin sorguları ve kötü muamele iddiaları, 5 Ekim 2026 · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://smtp.eipr.org/en/press/2026/10/matsadaash-journalists-tell-prosecutors-they-were-tortured-forced-record-fabricated-

[15] AYM, Mehmet Baransu (2), 2015/7231, 17 Mayıs 2016, karar metni · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/7231

[16] Southwark Crown Court, R v Assange, ceza gerekçesi, 1 Mayıs 2019 · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2019/05/sentencing-remarks-assange-010519.pdf

[17] Westminster Magistrates' Court, USA v Assange, 4 Ocak 2021, usul geçmişi · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2022/07/USA-v-Assange-judgment-040121.pdf

[18] AİHM, Kavala / Türkiye, 28749/18, 10 Aralık 2019, §§ 220–232 · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-199515

[19] AİHM Büyük Daire, Kavala / Türkiye, ihlal prosedürü, 28749/18, 11 Temmuz 2022 · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-218516

[20] AİHM, Ahmet Hüsrev Altan / Türkiye, 13252/17, 13 Nisan 2021, Türkçe çeviri · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211626

[21] AİHM Büyük Daire, Goodwin / Birleşik Krallık, 17488/90, 27 Mart 1996, §§ 39–46 · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57974

[22] BM İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum 34, CCPR/C/GC/34, 2011, §§ 30, 44–45 · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://docs.un.org/CCPR/C/GC/34

[23] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2016)4, 13 Nisan 2016 · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://search.coe.int/cm?i=09000016806415d9

[24] Schauer, F. (1978). Fear, Risk and the First Amendment. Boston University Law Review, 58, 685–732. · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://scholarship.law.wm.edu/facpubs/879/

[25] Kendrick, L. (2013). Speech, Intent, and the Chilling Effect. William & Mary Law Review, 54, 1633–1691. · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026
https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol54/iss5/4/

[26] Yesil, B. (2016). Media in New Turkey: The Origins of an Authoritarian Neoliberal State. University of Illinois Press. · Belge bağlantısı · Kaynak taraması 3 Kasım 2026 https://academic.oup.com/illinois-scholarship-online/book/23561

[27] Mersin 2. Ağır Ceza Mahkemesi, Mehmet Baransu hakkında GDO dosyasında verilen ilk derece kararı, UYAP.